

תנ"ך

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים.

חלק א – בראשית	—	(20×3)	—	60	נקודות
חלק ב – מלכים ב וישעיה	—	(14×2)	—	28	נקודות
חלק ג – יונה ותהלים	—	(12×1)	—	12	נקודות
סך הכול	—			100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טייטה.
כתיבת טייטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

חלק א — בראשית (60 נקודות)

ענה על שלוש מן השאלות 1-5 (לכל שאלה — 20 נקודות).

1. פרקים א'-ב' — בריאת העולם והשבת

- א.** פסוקים א'-ג' שבפרק ב' הם הסיום של תיאור הבריאה שבפרק א'.
- עיינ בפרק א', פסוק א', והבא ראיה לטענה זו. (6 נקודות)
- ב.** (1) "וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי" (פרק ב', פסוק ג').
- בד"ק:** "הברכה היא תוספת טובה, ויום השבת נוסף בטובת הנפש, שיש לה מנוחה ביום זה מעסקי העולם הזה, ותוכל להתעסק בחוכמה ובדברי אלוקים".
- על פי רד"ק, הסבר בלשונך כיצד באה לידי ביטוי הברכה ביום השבת.
- (2) **בד"ק** (לפסוק ג'): "שהיא [השבת] עדות על חידוש העולם, ולהודיע לכל העולם כי העולם איננו קדמון אלא מחודש".
- על פי רד"ק, הסבר בלשונך על מה מעידה שמירת השבת, ואיזו טענה שמירת השבת שוללת.
- (10 נקודות)
- ג.** בראשית רבה (פרשה י"א, סימן ב'): "וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אוֹתוֹ" – רבי ישמעאל אומר: ... בירכו במן – שכל ימות השבת [השבוע] היה יורד עומר, בערב שבת – שני עומרים, וקידשו במן – שלא ירד בו כל עיקר".
- הסבר את הקשר בין האופן שבו ירד המן ובין מצוות השבת. (4 נקודות)

2. פרקים ב'-ג' — אדם הראשון בגן עדן

- א.** עיינ בפרק ב', פסוקים ט"ז-י"ז, ובפרק ג', פסוקים א'-ד'.
- (1) כתוב שני הבדלים בין צו ה' לאדם ובין דברי הנחש לאישה.
- (2) הסבר כיצד כל אחד מן ההבדלים שכתבת עזר לנחש לשכנע את האישה לאכול מעץ הדעת.
- (10 נקודות)
- ב.** מדרש תדשא, פרק ז': "ולמה ציווה הקדוש ברוך הוא שיאכל מכל עץ הגן ומנע לו אחד מהם? כדי שיהיה רואה אותו תמיד וזוכר את בוראו ומכיר שעול יוצרו עליו, ושלא תהא רוחו גסה עליו".
- על פי דברי המדרש, הסבר מהי התכלית של האיסור שה' אסר על אדם הראשון. (6 נקודות)
- ג.** רמב"ן (לפרק ב', פסוק ט'): "והנה אחרי אוכלו מן העץ הייתה בידו הבחירה וברצונו להרע או להיטיב, בין לו בין לאחרים, וזו מידה אלוקית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה".
- (1) על פי רמב"ן, הסבר מה התוצאה של חטא האכילה מעץ הדעת.
- (2) רמב"ן קובע שיש לתוצאה של החטא צד שלילי. על פי רמב"ן, האם יש לתוצאה של החטא גם צד חיובי?
- נמק את תשובתך.

3. פרקים י"ב, י"ח – דמותו של אברהם אבינו

א. עיין בפרק י"ח, פסוקים ב'-ח'.

ציין שתי מידות טובות שאפשר ללמוד מן ההתנהגות של אברהם המתוארת בפסוקים אלה. הבא הוכחה מן הכתוב ל**כל אחת** מן המידות שצינת. (8 נקודות)

ב. עיין בפרק י"ב, פסוקים א'-ה'.

רש"י (לפסוק ה'): "אשר עשו בחרן" – שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו. ופשוטו של מקרא: עבדים ושפחות שקנו להם."

(1) על פי כל אחד מן הפירושים של רש"י, מי הצטרף לאברהם ולשרה במסעם לארץ כנען?

(2) על פי הפירוש הראשון בדברי רש"י, מדוע התורה משתמשת בביטוי "הנפש אשר עשו"? (8 נקודות)

ג. עיין בפרק י"ג, פסוקים ה'-ט', וציין מה אפשר ללמוד מן הכתוב על דמותו של אברהם. (4 נקודות)

4. פרק כ"א – יצחק וישמעאל

א. ציין שלושה כינויים של ישמעאל בפסוקים י'-י"ג, וכתוב מה אפשר ללמוד מכינויים אלה על היחס של שרה לישמעאל ועל היחס של אברהם אליו. (8 נקודות)

ב. (1) עיין בפסוקים ט'-י' ובשלושת הפירושים של רש"י שלפניך למילה "מצחק".

רש"י (לפסוק ט'): "מצחק" – לשון עבודה זרה, כמו שנאמר: 'ויקומו לצחק' (שמות, ל"ב, ו'). דבר אחר:

לשון גילוי עריות, כמה דתימא [שנאמר]: 'לצחק ב' (בראשית, ל"ט, י"ז). דבר אחר: לשון רציחה, כמו:

'ויקומו נא הנערים וישחקו לפנינו' (שמואל ב, ב', י"ד).

מהו הרעיון המשותף לשלושת הפירושים שרש"י מביא?

(2) **תוספתא סוטה, ו', ג':** "אמר רבי שמעון בר יוחאי... ואני אומר חס ושלום שיהיה בביתו של אותו צדיק ההוא

כך. אפשר למי שנאמר עליו: 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות

צדקה ומשפט' (בראשית, י"ח, י"ט) – יהא בביתו עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים? ... אלא אין צחוק

האמור כאן אלא לעניין ירושה... והיה ישמעאל מצחק בדעתו ואומר: ... אני בכור ואני נוטל שני חלקים."

רבי שמעון בן יוחאי חולק על הפירושים שרש"י מביא בתת-סעיף ב(1).

— הסבר מדוע ר' שמעון בר יוחאי חולק על פירושים אלה.

— כתוב את פירושו למילה "מצחק", והבא ביסוס מן הפסוקים לפירוש זה.

(8 נקודות)

ג. עיין בפסוקים ט"ז-י"ז.

רש"י (לפסוק י"ז): "את קול הנער" – מכאן שִׁפָּה תפילת החולה [על עצמו] מתפילת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל."

הסבר כיצד למד רש"י מפסוקים ט"ז-י"ז שתפילת החולה על עצמו "קודמת להתקבל" לעומת תפילת אחרים עליו.

(4 נקודות)

5. פרק מ"ב – יוסף ואחיו

א. עיין בפסוקים ז'-ט' ובדברי רמב"ן שלפניך.

רמב"ן (לפסוק ט'): "... לולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו. ואף אם היה רצונו לצער את אָחיו קצת, איך לא יחמול על שְׁיִבַת אביו. אבל את הכול עשה יפה בעיתו לקיים החלומות, כי ידע שיתקיימו באמת".

(1) הסבר את שאלת רמב"ן על התנהגותו של יוסף ואת תשובת רמב"ן על שאלתו.

(2) הבא מפסוקים ז'-ט' ראיה לתשובת רמב"ן.

(8 נקודות)

ב. עיין בפסוקים י"ד-כ' ובפסוקים כ"ט-ל"ד.

הסיפור שמספרים אחי יוסף ליעקב בפסוקים כ"ט-ל"ד שונה מתיאור המעשה שבפסוקים י"ד-כ'.

ציין שני דברים ששינו האחים מתיאור המעשה בסיפורם ליעקב, והסבר בנוגע לאחד השינויים מה הייתה מטרת השינוי. (8 נקודות)

ג. עיין בפסוק ח' ובדברי רש"י שלפניך.

רש"י: "ויכר יוסף – לפי שהניחם חתומי זָקָן. 'והם לא הכָּהוּ' – שיצא מאצלם בלא חתימת זָקָן ועכשיו בא בחתימת זָקָן. ומדרש אגדה: 'ויכר יוסף את אחיו' – כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, 'והם לא הכירוהו' – כשנפל בידם לנהוג בו אחווה".

(1) מה המשמעות של "ויכר יוסף את אחיו" על פי כל אחד מן הפירושים שבדברי רש"י?

(2) הסבר מדוע הפירוש השני שרש"י מביא הוא פירוש בדרך הדרש.

(4 נקודות)

חלק ב – מלכים ב וישעיה (28 נקודות)

ענה על שתיים מן השאלות 6-9 (לכל שאלה – 14 נקודות).

שים לב: שאלה 9 מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".

6. ישעיה, פרק א'

א. (1) במה מאשים הנביא את העם בפסוקים ב'–ד'? הסבר כיצד סגנון הכתוב מדגיש את חומרת החטא.

(2) לפי רד"ק, פסוקים ז'–ח' מתארים מאורע היסטורי בתקופת חזקיהו.

עייין בפסוקים ז'–ח' **ובמלכים ב**, פרק י"ח, פסוקים י"ג–י"ז.

מהו המאורע ההיסטורי המתואר בפסוקים אלה? בתשובתך התייחס לממלכת יהודה ולירושלים.

(5 נקודות)

ב. (1) על פי פסוקים י"ז–י"ח, ה' מואס בַּמצוות שעם ישראל מקיים.

— מה משותף למצוות אלו?

— הסבר מדוע ה' מואס בהן. בסס את תשובתך על הכתוב.

(2) עייין בפסוקים כ"ה–כ"ז ובשני פירושי רש"י שלפניך.

רש"י (לפסוק כ"ה): "ואשיבה ידי עליך" – מכה אחר מכה עד כלות הפושעים".

רש"י (לפסוק כ"ז): "במשפט תפדה" – על ידי שיהיו בה עושי משפט. 'תפדה' – מעוונותיה. 'ושביה' – עושי

תשובה שבתוכה".

על פי רש"י, הסבר מה הן שתי הדרכים האפשריות לתיקון המצב ביהודה ובירושלים.

(5 נקודות)

ג. נחמה ליבוביץ': "זוהי מלחמה [של הנביאים] לא בתפיסה המוטעית [של העם] של קורבנות בלבד, אלא מלחמה

נצחית ברצון האדם להשתמט מלהדגיש את הדרישות האלוניות בכל שטחי החיים [...] ברצון האדם לצמצם

את מלוא הדרישות האלוניות למקומות מוגבלים או לזמנים מסוימים, ברצון האדם להסתפק בסמל בלבד".

(מתוך: גיליונות נחמה להפסרת פרשת צו, תש"ך)

על פי נחמה ליבוביץ', מהו המסר החשוב לימנו שיש ללמוד מתוכחת הנביא בנוגע לקורבנות? (4 נקודות)

7. ישעיה, פרק ו' – הקדשת ישעיהו לנביא

א. עיין בפסוקים א'-ז'.

(1) עיין בפסוק ה'. מה הייתה תגובת הנביא למראה הנבואה? הסבר מדוע הגיב כך.

(2) "וַיִּגַע עַל פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נֹגַע זֶה עַל שְׁפָתַי וְסֵר עֲוֹנִי וְחַטָּאתִי תִכַּפֵּר" (פסוק ז').

מי נגע על פי הנביא? ומהו החטא שכופר?

(5 נקודות)

ב. (1) עיין בפסוקים ט'-י'. מהו הקושי שעולה מפסוקים אלה בנוגע לשליחותו של הנביא?

(2) יִשָּׁב את הקושי שכתבת בתת-סעיף ב(1) על פי מה שלמדת.

(5 נקודות)

ג. עיין בפסוקים א'-ג' ובדברי מסכת אבות דרבי נתן שלפניך.

מסכת אבות דרבי נתן (נוסח א', פרק י"ב): "ומניין שמאהבין [המלאכים] זה את זה ומכבדין זה את זה..."

וענונותן יותר מבני אדם? שבשעה שפותחין פיהם לומר "קדוש [קדוש קדוש]" (פסוק ג'), זה אומר לחברו:

פתח אתה, שגדול אתה ממני, וזה אומר [לחברו]: פתח אתה, שגדול אתה ממני. לא כדרך שבני אדם עושין,

שזה אומר לחברו: אני גדול ממך, וזה אומר לחברו: אני גדול ממך... שנאמר: 'וקרא זה אל זה ואמר' (פסוק ג').

(1) כתוב מה עושים המלאכים לקראת אמירת השבח לה', והסבר כיצד למד זאת הדרשן מלשון הפסוק.

(2) מה יכול כל אדם ללמוד ממעשה זה של המלאכים?

(4 נקודות)

8. ישעיה, פרק נ"ח

א. (1) הסבר את הדו־שיח שבפסוק ג'. בתשובתך כתוב מי הם הדוברים ומה הן טענותיהם.

(2) מהי הסתירה בין תיאור העם שבפסוק ב' ובין תיאור העם שבפסוקים ד'-ה', ומהו היישוב לסתירה זו?

(5 נקודות)

ב. עיין בפסוקים י"ג-י"ד.

ציין שתי הלכות שבת הנלמדות מפסוקים אלה, והסבר בנוגע לאחת מהן מאילו מילים היא נלמדת. (5 נקודות)

ג. מיזם "השבת העולמית" מעודד את שמירת השבת. סיסמת המיזם היא "מתנתקים כדי להתחבר".

הסבר את נקודת הדמיון בין סיסמת המיזם ובין מטרת השבת על פי ישעיה, פרק נ"ח. בסס את דברך על פסוקים

מתוך הפרק. (4 נקודות)

שים לב! שאלה זו מיועדת לתלמידים שלמדו את יחידת הבחירה "ביטחון והשתדלות".

9. ביטחון והשתדלות

א. עיין במלכים ב, פרק י"ח, פסוקים א'-ח'.

(1) מדוע חשב חזקיהו שיצליח במרד במלך אשור? הבא ראיה מן הפסוקים לתשובתך.

(2) "וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ אֲשׁוּר וְלֹא עָבְדוּ" (פסוק ז').

במה בא לידי ביטוי המרד של חזקיהו במלך אשור?

(5 נקודות)

ב. עיין בישעיה, פרק כ"ב, פסוקים ט'-י"א.

(1) צטט מפסוקים אלה מעשה אחד שעשה חזקיהו בתחום המים ומעשה אחד שעשה בתחום הבנייה

כדי להתכונן למלחמה באשור. הסבר כל אחד מן הציטוטים שכתבת.

(2) עיין בפסוק י"א. הסבר בלשונך את הביקורת של ישעיהו על אנשי ירושלים.

(5 נקודות)

ג. עיין בתפילת חזקיהו שבמלכים ב, פרק י"ט, פסוקים ט"ו-י"ט.

מהי הבקשה העיקרית של חזקיהו מה' בתפילה זו, ומהו הנימוק של חזקיהו שה' ייענה לבקשתו? (4 נקודות)

חלק ג – יונה ותהלים (12 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 10-11 (12 נקודות).

10. יונה

א. רד"ק (לפרק א', פסוק א'): "ויש לשאול, למה נכתבה נבואה זו בכתבי הקודש, וכולה על נינוה, שהייתה

מאומות העולם, ואין בו זכר לישראל, ואין בכל הנביאים זולתה כמוה".

על פי מה שלמדת, כתוב שתי תשובות על שאלת רד"ק. (6 נקודות)

ב. (1) "וירע אל יונה רעה גדולה ויחר לו" (פרק ד', פסוק א').

על פי מה שלמדת, מדוע כעס יונה? כתוב שתי תשובות.

(2) עיין בפרק ד', פסוקים ו'-ח'.

ה' מלמד את יונה לקח באמצעות שלושה שליחים מעולם הטבע.

מי הם שלושת השליחים? מה הלקח שה' מלמד את יונה באמצעות השליחים האלה?

(6 נקודות)

11. תהלים, ק"ל

א. (1) "ממעמקים קראתיך ה'..." (פסוק א').

באילו מעמקים נמצא המתפלל? כתוב שני פירושים.

(2) עיין בפסוקים ג'-ד'. הסבר את הניגוד בין המצבים המתוארים בשני הפסוקים.

(7 נקודות)

ב. "כי עמך הסליחה למען תגרא" (פסוק ד').

מלבי"ם: "רצה לומר שיש הבדל בין בשר ודם הסולח ומוחל למי שחטא כנגדו, שיעשה זאת מצד איזה עניין

שמצא בהחוטא, על ידי ש[ה]חוטא התחרט וביקש סליחה, או על ידי שריחם עליו או על ידי שמצא חן בעיניו,

ואם כן סיבת הסליחה לא נמצא עם הסולח [אינה תלויה בו], רק [אלא] עם מי שסולחים לו. מה שאין כן אתה

[ה'], סיבת הסליחה נמצא בך, כי אי אפשר שיצויר א-ל בורא ומקיים ברואיזו אם לא יהיה סולח... וגם שגדר

הסליחה הוא שיעביר [ה'] את העוון כאילו לא היה במציאות כלל, וזה לא יוכל האדם לעשות".

על פי המלבי"ם, כתוב שני הבדלים בין סליחה מאת ה' ובין סליחה של בשר ודם. (5 נקודות)

בהצלחה!